

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи



05-08-104

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних робіт та самостійної роботи з
навчальної дисципліни «Екскурсійна діяльність» для
здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за
освітньо-професійною програмою «Туризм» спеціальності 242
«Туризм» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІАЗ
Протокол № 06 від 31.03.2020 р.

Рівне – 2020

Методичні вказівки до виконання практичних робіт та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Екскурсійна діяльність» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Туризм» спеціальності 242 «Туризм» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Коротун С. І., Яковишина М. С. – Рівне : НУВГП, 2020. – 42 с.

Укладачі: Коротун С. І., к.геогр.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи;
Яковишина М. С., старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Відповідальний за випуск – Коротун С. І., канд. геогр. наук, доцент, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Керівник групи забезпечення спеціальності 242 «Туризм»

Романів А. С.

Зміст

Вступ	3
Практичне заняття №1. Основи екскурсійної справи	5
Практичне заняття №2. Сутність і класифікація екскурсій	6
Практичне заняття №3. Методика підготовки екскурсій	10
Практичне заняття №4. Методичні прийоми ведення екскурсій	14
Практичне заняття №5. Професійна майстерність екскурсовода	24
Практичне заняття №6. Особливості проведення екскурсій в музеях	26
Практичне заняття № 7. Презентація та захист власної розробленої екскурсії	27
Практичне заняття № 8. Сучасний стан та тенденції регіонального розвитку ринку екскурсійних послуг	27
Рекомендована література	29
Додатки	33

© Коротун С. І.,
Яковишина М. С., 2020
© НУВГП, 2020

Вступ

Дисципліна «Екскурсійна діяльність» є дисципліною фахового спрямування підготовки спеціалістів в сфері туризму.

Мета навчальної дисципліни «Екскурсійна діяльність» - ознайомити студентів з основами ведення екскурсійної діяльності та оволодінні практичними навичками з розробки та проведення екскурсій.

Завдання навчальної дисципліни «Екскурсійна діяльність»:

- засвоєння основ екскурсійної теорії;
- оволодіння основними прийомами екскурсійної методики.

В ході вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- основні поняття та терміни екскурсійної теорії;
- функції та признаки екскурсій;
- класифікацію екскурсій;
- особливості показу і розповіді на екскурсії;
- етапи підготовки нової екскурсії.

Вміти:

- проектувати процес обслуговування туристів за окремими етапами надання послуги, використовуючи існуючі технології.
- розробляти різні види екскурсій з урахуванням пізнавальних потреб, культури та релігії екскурсантів
- працювати в складі творчої групи над створенням нової екскурсії;
- застосовувати окремі методичні прийоми ведення екскурсії;
- застосовувати техніку ведення екскурсії.

Практичні заняття передбачають знайомство з критеріями відбору та заповнення карток екскурсійних об'єктів, особливостями побудови схем екскурсійного маршруту, розробкою контрольного і індивідуального тексту, у т.ч. й з урахуванням категорії туристів та складанням технологічної карти екскурсії. Саме під час практичних занять студенти набувають практичні навички щодо методики розробки та проведення екскурсій. Певна частина завдань до аудиторної роботи носить творчий характер. Зміст завдань відповідає алгоритму розробки екскурсії за певною темою. В процесі підготовки до практичних занять студенти збирають накопичується матеріал, який стане у нагоді під час виконання творчого завдання, яке передбачає розробку нової теми екскурсії (оглядової або тематичної).

Студентам пропонується розробити екскурсію (індивідуальний текст) за обраною темою, наприклад:

- Оглядова екскурсія містом «Історія становлення міста Рівне» (варіанти: з використанням транспорту; для дорослих, гостей міста, кількість - 15 осіб)

- Оглядова екскурсія НУВГП «Шляхами знань» (варіанти: для шкільної молоді, абітурієнтів, учасників конференцій та делегацій)

- Історико-природнича екскурсія з елементами інтерпретації «Рівненський парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва ім. Т. Г. Шевченка»

- Заповідними стежками Рівненщини

- Рівненщина літературна

- інші

Обов'язковою є презентація змодельованої екскурсії з використанням мультимедійних технологій. Використання у навчальному процесі екскурсій-презентацій - це шлях до підвищення якості професійної та практичної підготовки фахівців сфери обслуговування.

Розподіл аудиторних годин на вивчення дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Основи екскурсійної справи	2	
2.	Тема 2. Сутність і класифікація екскурсій	2	2
3.	Тема 3. Методика підготовки екскурсії	2	2
4.	Тема 4. Методичні прийоми ведення екскурсії	2	2
5.	Тема 5. Професійна майстерність екскурсовода	4	
6.	Тема 6. Особливості проведення екскурсій в музеях	2	2
7.	Тема 7. Презентація та захист власної розробленої екскурсії	4	2
8.	Тема 8. Сучасний стан та тенденції регіонального розвитку ринку екскурсійних послуг	2	
	Разом	20	10

Практичне заняття №1

Основи екскурсійної справи

Мета: ознайомитись з основними положеннями організації екскурсійної діяльності.

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: туризм, турист, туристична індустрія, екскурсія, потреба в екскурсійних послугах, екскурсовод, гід, екскурсознавство.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 8 годин

Завдання для обговорення в аудиторії:

1. На підставі лекційного матеріалу дати відповіді на питання:

- ❖ Назвати чинники, які сприяють формуванню у туристів потреби в екскурсійних послугах
- ❖ Назвати законодавчий документ, який містить визначення терміну екскурсія
- ❖ Яка відмінність між екскурсоводом і гідом?
- ❖ Відповідно до теорії екскурсознавства, до первинних туристично-екскурсійних потреб відносяться:
 - а) потреба у рекреації; в) потреба у перевезенні;
 - б) потреба у розміщенні; г) потреба у харчуванні.
- ❖ Коли в Україні започаткували діяльність перші курси екскурсоводів?
 - а) 1915 р. б) 1900 р. в) 1957 р. г) 1991 р.

2. Дати визначення поняття «екскурсія» за різними авторами.

Таблиця 1

Визначення поняття «екскурсія» за різними авторами

№	Автор, рік	Визначення

3. Зобразити схему екскурсійного процесу і цілей екскурсії (за Б.Смельяновим). Скласти таблицю з основними поняттями теорії екскурсійної діяльності.

4. Занотувати "Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу" (пп 2.1, 2.2, 2.5, 2.7, 2.16, 3.1, 3.3)

5. У вигляді таблиці записати основні поняття екскурсійної діяльності

Таблиця 2

Основні поняття теорії екскурсійної діяльності

№	Поняття	Визначення
1.	Теорія екскурсійної справи	
2.	Екскурсознавство	
3.	Екскурсійна діяльність	

6. Назвати види суб'єктів екскурсійної діяльності в Україні

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати повідомлення про популярні екскурсії Рівненщини, України, Європи, світу

2. Засвоїти теоретичний матеріал за даною темою

Література: [1, 5, 7, 12, 14, 21, 25].

Практичне заняття №2

Сутність і класифікація екскурсій

Мета: ознайомитись з класифікацією екскурсій.

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: екскурсії, функції екскурсій, класифікація, ознаки екскурсій, метод пізнання.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 8 годин

Завдання для обговорення в аудиторії:

1. Що відрізняє екскурсію від таких важливих засобів інформації, як газета, радіо, телебачення, лекція?

2. Назвати функції екскурсій. У вигляді таблиці розкрити зміст кожної функції, використовуючи відповідні тези:

- Екскурсія має чітку спрямованість, сприяє поширенню політичних, філософських, наукових, художніх і інших поглядів, ідей, теорій. Основу екскурсії складають: ідейність, науковість, зв'язок з життям, переконливість і зрозумілість.

- Екскурсанти конкретизує знання екскурсантів по історії, у області мистецтва, архітектури, літератури, економіки. Екскурсія допомагає побачити те, що екскурсанти знали за письмовими джерелами, з шкільних програм, з лекцій.

- Екскурсія забезпечує задоволення і формування духовних потреб людини. В екскурсію можуть бути включені: фрагменти з художніх фільмів, науково-популярний або хронікально-документальний фільм цілком; виступи учасників або очевидців подій, ветеранів війни; зустріч з керівниками промислових або сільськогосподарських підприємств, інженерно-технічними працівниками, передовими робітниками в екскурсіях на виробничі теми; прослуховування музичних творів, присвячених життю і творчості композиторів, артистів, музикантів; прослуховування виступів державних і громадських діячів в звукозаписі.

- Завдання екскурсії – повідомити знання аудиторії і викликати інтерес у людей до конкретної галузі знань. Після відвідання літературної екскурсії, її учасники виявляють надалі цікавість до конкретного письменника. Учасники таких екскурсій надалі читають літературу по образотворчому мистецтву, літературній творчості, відвідують музеї, інші екскурсії. Екскурсія для багатьох стає початком роботи по самоосвіті

- Екскурсія відповідно до своєї теми містить інформацію по конкретному розділу знань: історії, археології, мистецтвознавства, медицини, біології, техніки, народного господарства, культурного будівництва; про досягнення, сучасні тенденції, винаходи в кожній з них

Функції екскурсії та їх характеристика

№	Функція	Характеристика

3. При проведенні екскурсій використовуються різні методи пізнання: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтезу, методи абстрагування, аналогії, моделювання, узагальнення, експерименту та ін. Показ об'єкта екскурсії повинен бути побудований так, щоб

поступово розкривалися його особливості. аналіз і синтез активно використовуються в тій частині екскурсії, яка отримала умовну назву "показ", то індукція і дедукція знаходять місце в оповіданні. Порядок спостереження, його послідовність можуть носити індуктивний або дедуктивний характер.

Метод пізнання	Зміст методу пізнання
Метод аналізу	
Метод синтезу	
Метод абстракції	
Історичний метод	
Логічний метод	
Індуктивний метод	
Дедуктивний метод	

Наведіть приклади використання методів пізнання в екскурсійній діяльності. Використовуйте відповідні тези:

- полягає у пізнанні реальних екскурсійних процесів шляхом відокремлення основних, найсуттєвіших сталих сторін певного явища, абстрагованих від усього випадкового, неістотного. Результатом застосування методу є формування понять, виявлення і формування закономірностей організації екскурсійної діяльності.

- об'єкт дослідження розкладається на складові частини (частини об'єкту, його ознаки, властивості, відношення), кожна з яких вивчається окремо.

- відбувається об'єднання різних елементів, сторін об'єкта в єдине ціле з урахуванням взаємозв'язків між ними.

- вивчає ці процеси, розвиток їх у хронометричній послідовності, в якій вони виникали, розвивалися і змінювались один за одним.

- досліджує туристичні процеси в їх логічній послідовності, прямуючи від простого до складного, звільняючись при цьому від випадковостей і непотрібних подробиць, які не властиві цьому процесу.

- в процесі спілкування з аудиторією переорієнтовує хід думки екскурсантів у напрямку від конкретного до загального. Для слухача індуктивний метод спілкування завжди є легшим, тому що думка "визріває" на конкретних фактах. В античній риториці цей метод називався передбаченням основ (petitio principii). Промова починалася з часткового факту і слухачі мали бути заінтриговані: куди "хилить"

промовець, до чого веде. Проте виклад методом індукції вимагав репрезентативності факту, тобто впевненості в тому, наскільки конкретний випадок є представницьким, переконливим, щоб з нього робити загальний висновок, і як часто він повторюється.

- екскурсовод веде слухачів від загального положення (наслідку) до конкретних фактів і процесів (причини) і тим інтригує, провокує слухачів на пошуки цієї причини: фактів, подій, ознак, властивостей, які дають підстави зробити саме таке загальне положення, а не інше. Запам'ятовується слухачам якраз причина, бо вона має образ конкретного факту, а загальне положення треба зрозуміти силою міркування і завчити, запам'ятати спираючись на факти.

4. Заповнити таблицю класифікації екскурсій за різними критеріями.

Класифікація екскурсій за різними критеріями

Критерії	Класифікація
За критерієм змісту	
За тематикою	
За складом учасників	
За місцем проведення	
За способом пересування	
За способом проведення	

5. Назвіть принципи пропаганди. Розкрити зміст кожного принципу, використовуючи відповідні тези:

- екскурсійна інформація викладається відповідно до певного розділу сучасної науки. Факти, події, теоретичні положення подаються у науковому трактуванні, висвітлюються з урахуванням досягнень тих галузей сучасної науки, до яких вони мають відношення (завдання екскурсії - сприяти поширенню наукових знань)

- екскурсовод будує свою розповідь, послідовно виявляючи своє особисте ідейне переконання. В оповіданні екскурсовода, в аналізі об'єктів знаходить своє вираження не тільки ерудиція екскурсовода, але об'єктивний прояв його активної життєвої позиції. Ідейний екскурсовод - це фахівець, який у своїй діяльності і у всіх своїх вчинках керується чіткими принципами. (об'єктивний підхід до змісту матеріалу екскурсії і переконання екскурсовода)

- Матеріал екскурсій повинен бути пов'язаний з життям, дійсністю, практикою господарського і культурного будівництва, з тими змінами, які відбуваються у країні (актуальність екскурсійної інформації)

- матеріал екскурсії викладається з урахуванням підготовленості аудиторії, її загальноосвітнього рівня, життєвого досвіду (викладення екскурсійного матеріалу на доступному для аудиторії рівні)

6. Охарактеризуйте основні ознаки екскурсій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати огляд існуючої екскурсійної тематики на туристичних підприємствах міста та регіону

2. Підготувати огляд екскурсійних ресурсів міста та його околиць.

3. Підготувати огляд наявної краєзнавчої літератури та джерел додаткової інформації щодо екскурсійних об'єктів Рівненщини.

В якості додаткових джерел екскурсійної інформації студенти готують аналітичні доповіді про: інтерактивний або електронний ресурс, картографічні джерела, можливих очевидців подій, архівні матеріали та ін. по темі екскурсії.

4. Засвоїти теоретичний матеріал за даною темою

5. Пройти самоперевірку рівня засвоєних знань шляхом тестування

На наступному практичному занятті кожний студент аналізує зміст одного з літературних джерел по темі екскурсії та робить коротку доповідь про огляд існуючої екскурсійної тематики на туристичних підприємствах міста та регіону.

Література: [1, 5, 7, 12, 14, 21, 25].

Практичне заняття №3

Методика підготовки екскурсій

Мета: ознайомитись з методикою розробки екскурсій.

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: екскурсії, екскурсійний матеріал, екскурсійні об'єкти.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 8 годин

Завдання для обговорення в аудиторії

1. Заслухати повідомлення студентів про цікаві екскурсії України світу.

2. Назвіть ключові моменти, які б значно розвинули Рівне, як екскурсійне місто.

3. Скласти список з ТОП-10 пам'яток міста Рівне (кожен складає на власний розсуд).

4. Провести попередню роботу по підготовці нової екскурсії:

Етап 1. Після оприлюднення доповідей студентів по огляду Вибір теми. існуючої екскурсійної тематики на місцевих туристичних підприємствах та екскурсійних ресурсах регіону студенти повинні обрати тему майбутньої екскурсії та сформулювати її назву.

Етап 2. Студенти повинні сформулювати мету майбутньої Визначення експерсії. Приклад формулювання: розширення мети і задач експерсії. світогляду експерсантів, знайомство експерсантів з історією і сучасністю міста, отримання додаткових знань з певної тематики, виховання патріотизму і любові до міста й України, естетичне виховання та ін.

Етап 3. До початку практичного заняття студенти виконують Відбір літератури і складання бібліографії. наявної краєзнавчої літератури відповідної тематики та джерел додаткової інформації. На практичному занятті кожний студент аналізує зміст одного з літературних джерел по темі експерсії.

Етап 4. В якості додаткових джерел експерсійної інформації Визначення студенти готують аналітичні доповіді про: інших джерел експерсійного джерела, можливих очевидців подій, архівні матеріали та ін. по темі експерсії.

5. Почати розробку експерсії:

Етап 5.
Відбір і
вивчення
екскурсійних
об'єктів

Студенти відбирають екскурсійні об'єкти, характеризують їх за змістом, за функціональним призначенням, за ступенем збереженості і проводять багатовимірну оцінку екскурсійних об'єктів. Наприкінці в залежності від результатів оцінки студенти повинні відібрати 15-20 екскурсійних об'єктів на яких будуть ґрунтуватися підтеми екскурсії і викладатися додатковий матеріал, окреслюється основний зміст розповіді та назви підтем. Відбір об'єктів закінчується складанням картки об'єкту.

Етап 6.
Складання
маршруту
екскурсії.

Студенти на основі лекційного матеріалу спочатку обирають один з варіантів складання маршруту – хронологічний, тематичний, тематико-хронологічний. Після, використовуючи картографічний матеріал та методичні вимоги до екскурсійних маршрутів розробляють 2 варіанти маршруту (основний і додатковий) екскурсії і складають їх схеми.

Інформаційна довідка

Робота над будь-якою новою екскурсією починається і чіткого визначення її мети. Це допомагає авторам екскурсії більш організовано вести роботу надалі. **Мета екскурсії** - те, задля чого показуються екскурсантам екскурсійні об'єкти (пам'ятники історії й культури та ін.)

Приклад формулювання мети екскурсії: виховання любові й поваги до свого міста; естетичне виховання; розширення світогляду; отримання додаткових знань з конкретних галузей науки або з окремих тем; знайомство з історією й сучасністю міста та ін.

Завдання екскурсії - досягти цілей шляхом розкриття її теми.

Вибір **теми екскурсії** залежить від потенційного попиту, конкретного замовлення або цілеспрямованого створення певної тематики екскурсії. Кожна екскурсія повинна мати свою чітко визначену тему. Тема є стрижнем, що поєднує окремі об'єкти й підтеми екскурсії в єдине ціле. Після визначення теми обирають назву екскурсії.

В якості екскурсійних об'єктів можуть виступати:

- **пам'ятні місця**, пов'язані з історичними подіями (наприклад, Поле Полтавської битви);

- **будівлі й споруди**, меморіальні пам'ятники, пов'язані з життям і діяльністю видатних особистостей, шедеври архітектури й містобудування, житлові й суспільні будівлі, будівлі промислових підприємств, інженерні споруди, будівлі культурного, культового призначення, фортифікаційні споруди та інші будівлі;

- **природні об'єкти** — ліси, гаї, парки, ріки, озера, ставки, заповідники, заказники, національні природні парки, парки пам'ятники садово-паркового мистецтва, а також окремі дерева, реліктові рослини й ін.;

- **експозиції** музеїв, картинних галерей, постійних і тимчасових виставок;

- **пам'ятники археології** — городища, древні стоянки, поселення, кургани з похованнями, земляні вали, дороги, святилища, та ін.;

- **пам'ятники мистецтва** — витвори образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, скульптура й твори інших видів мистецтва.

Для оцінки об'єктів, які включаються в екскурсію, рекомендується використовувати наступні критерії:

- **Пізнавальна цінність** — зв'язок об'єкта з конкретною історичною подією, з певною епохою, життям і творчістю відомого діяча науки або культури, художня цінність пам'ятника, можливість використання в естетичному вихованні учасників екскурсії.

- **Популярність об'єкта**, його відомість серед широких верств населення.

- **Незвичайність (екзотичність) об'єкта**. Мається на увазі особливість, неповторність об'єкта (наприклад, суцільнозварний міст Е. О. Патона через Дніпро в Києві). Незвичайність об'єкта може бути також пов'язана з якоюсь історичною подією, що відбулося в даній будівлі, на певному місці, або з легендою.

- **Зовнішня виразність об'єкта**, тобто його взаємодія із навколишнім середовищем - будівлями, спорудами, природою. Перевага віддається тому об'єкту, який найкраще вписується в місцевість, гармоніює з іншими об'єктами, з ландшафтом.

- **Збереженість об'єкта**. Робиться оцінка стану об'єкта в конкретний момент, і відповідно визначається можливість його показу екскурсантам.

- **Місцезнаходження об'єкта**. При відборі об'єктів повинні враховуватися відстань до пам'ятника, зручність під'їзду до нього,

придатність дороги для автотранспорту, можливість підвозу до об'єкта екскурсантів, природна обстановка, що оточує даний об'єкт, наявність місця, придатного для розташування групи з метою спостереження.

- **Тимчасове обмеження показу об'єкта** (за часом доби, по днях, місяцях і сезонах) - це коли відвідування й огляд об'єкта неможливі через погану видимість, сезонність, графік роботи.

Екскурсія не повинна бути перевантажена великою кількістю об'єктів, тому що це збільшує її тривалість і викликає стомлюваність екскурсантів, а увага й інтерес при цьому слабшають. Оптимальна тривалість міської екскурсії становить 2-4 академічних години при цьому екскурсанти з інтересом сприймають не більше 15-20 екскурсійних об'єктів.

Всі об'єкти, залежно від своєї ролі в екскурсії, розподіляються на **основні й додаткові**. Основні об'єкти піддаються більш глибокому аналізу, на них розкриваються підтеми екскурсії. Показ додаткових об'єктів, як правило, здійснюється при переїздах (переходах) екскурсійної групи.

Відбір об'єктів закінчується складанням картки на кожний з них.

Існують три варіанти побудови маршрутів:

хронологічний (наприклад, екскурсії, присвячені життю й діяльності видатних людей);

тематичний (екскурсії, пов'язані з розкриттям певної теми в житті міста, наприклад, «Релігійні споруди Рівного»);

тематико-хронологічний (усі оглядові міські екскурсії).

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати інформацію по найвідомішим екскурсійним об'єктам міста. Скласти картки об'єктів.
2. На основі лекційного матеріалу щодо структури і вигляду картки об'єкту кожний студент складає картки для всіх об'єктів по підтемі
3. Засвоїти теоретичний матеріал за даною темою

Література: [1, 5, 7, 12, 14, 21, 25].

Практичне заняття №4 **Методичні прийоми ведення екскурсії**

Мета: набуття практичних навичок з використання методичних прийомів ведення екскурсії

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: екскурсії, показ, розповідь, методичні прийоми показу, методичні прийоми розповіді.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 8 годин

Завдання для роботи в аудиторії

1. Засвоїти спектр існуючих методичних прийомів ведення екскурсії.
2. Запропонувати для конкретних екскурсійних об'єктів прийоми розповіді і показу:
 - *Опанування методичних **приймів показу**.* Підібрати прийоми показу для об'єктів, що відносяться до кожної з підтем екскурсії (індивідуальне завдання студента). Під час захисту практичного заняття обґрунтувати свій вибір та продемонструвати обрані прийоми.
 - *Опанування методичних **приймів розповіді**.* Для кожного з екскурсійних об'єктів підібрати 2-3 прийоми розповіді і використовуючи наявний фактичний матеріал (зібраний та підготовлений на попередніх заняттях) написати індивідуальний текст та на наступному заняття продемонструвати його.
3. Визначити прийоми збереження уваги.

Результати оформити у вигляді таблиці:

Прийоми показу	Приклад застосування
<p>Прийом попереднього огляду - використовується у той момент, коли екскурсанти перебувають на місці розташування пам'ятника. Він являє собою перший щабель спостереження об'єкта. Існують два варіанти використання прийому:</p> <ul style="list-style-type: none">• Перший починається зі слів екскурсовода: «А це такий-то пам'ятник, ознайомтеся з ним». Тим самим він запрошує екскурсантів самим провести попереднє спостереження об'єкта, познайомитися з його зовнішнім виглядом, побачити певні деталі. Після цього екскурсовод націлює	

<p>увагу групи на визначення сутності об'єкта, що дає екскурсантам можливість: а) скласти уявлення про історичну місцевість, де відбувалися розглянуті події; б) уявити даний об'єкт у природній обстановці; в) дати певну оцінку об'єкту; г) одержати уявлення про його природне оточення.</p> <p>• Другий варіант використання прийому попереднього огляду полягає в тому, що початком служить коротке вступне слово екскурсовода, в якому він орієнтує групу на те, що саме слід побачити в ході спостереження об'єкта, які його якості й конкретні особливості рекомендується виявити в ході спостереження.</p>	
<p>Прийом панорамного показу дає можливість екскурсантам спостерігати вид місцевості. Для панорамного показу можуть бути використані вежі, дзвіниці, кріпосні стіни, мости та інші високі точки, звідки відкривається панорама міста, поля бою, долини, ріки. Для активізації сприйняття екскурсантами широкої картини, що відкривається перед ними, необхідно в спостережуваній панорамі виявити композиційний центр і звернути на нього увагу групи. Інша особливість панорамного показу полягає в тому, що в поле зору екскурсантів потрапляє багато об'єктів. Екскурсовод повинен показати ті об'єкти, які розкривають тему, перейшовши від загального показу панорами до окремих частин.</p>	
<p>Прийом зорової реконструкції (відтворення). Термін «реконструкція» означає відновлення первісного виду (вигляду) чого-небудь. Сутність цього прийому полягає в тому, що словесним шляхом відновлюється первісний вигляд об'єкта. Робить це екскурсовод, спираючись на зорові враження екскурсантів. Цей прийом широко використовують при показі пам'ятних місць, де проходили бої, народні повстання, страйки, мітинги та інші події. Сюди ж відносять місця, пов'язані з життям і діяльністю відомих особистостей. Якщо, наприклад, будівля перетворилася в руїни, зробити зорову реконструкцію екскурсоводові допомагають її вцілілі частини й деталі. Якщо ж будівля не збереглася, на допомогу приходять експонати «портфеля екскурсовода».</p>	
<p>Прийом зорового монтажу є одним з варіантів методичного прийому реконструкції. Екскурсовод, використовуючи прийом зорового монтажу, відновлює потрібний образ, підсумовуючи зовнішній вигляд декількох пам'ятників, а також їхніх окремих частин.</p>	

<p>Складові частини можуть бути «запозичені» з тих об'єктів, які в цей момент служать предметом спостереження екскурсантів. У зоровому монтажі можуть бути використані фотографії, креслення, малюнки.</p>	
<p>Прийом локалізації подій тобто зв'язок подій з конкретним місцем. Цей прийом дасть можливість обмежити увагу учасників екскурсії певними рамками, притягнути їхні погляди до даної конкретної території, саме до того місця, де відбулася подія. При викладі матеріалу цей прийом передбачає перехід від загального до часткового.</p>	
<p>Прийом абстрагування являє собою уявний процес виділення із цілого яких-небудь частин з метою наступного глибокого спостереження. Цей методичний прийом дозволяє екскурсантам розглянути ті ознаки предмета (пам'ятника історії й культури, монументальної скульптури), які є основою для розкриття теми (підтеми). Прийом абстрагування побудований на спостереженні: а) одного з об'єктів за допомогою уявного відволікання від інших об'єктів, розташованих поруч, на тій же площі або вулиці; б) однієї із частин будівлі (поверху, балкона, ганку та ін.) при відволіканні від інших його частин, які менш істотні або не потрібні для розгляду даної теми.</p>	
<p>Прийом зорового порівняння. В екскурсійній методиці використовують різні види порівняння: зорове, словесне, порівняння об'єкта, який знаходиться перед очима екскурсантів з об'єктом, який екскурсанти бачили раніше. Даний прийом побудований на зоровому зіставленні різних предметів або частин одного об'єкта з іншим, що перебуває перед очима екскурсантів. При цьому порівнюють один з одним як подібні, так і різні за своїм зовнішнім виглядом об'єкти. Використання прийому зорового порівняння дає змогу екскурсантам представити дійсну величину об'єкта (наприклад, висоту пам'ятника, довжину кріпосних стін, ширину вулиці), дозволяє скоротити кількість цифр у розповіді, число використовуваних фактів і прикладів, час, затрачуваний на пояснення.</p>	
<p>Прийом інтеграції побудований на об'єднанні окремих частин спостережуваного об'єкта в єдине ціле. Показуючи будівлю, споруду, пам'ятне місце, екскурсивод йде шляхом інтеграції, тобто об'єднання різних сторін, деталей, властивостей, в єдине ціле. Наприклад, прийом інтеграції</p>	

<p>може бути використаний при показі архітектурного ансамблю. Спочатку показується кожна будівля окремо, потім екскурсивод поєднує (інтегрує) зорові враження, отримані екскурсантами при спостереженні окремих об'єктів. На заключному етапі показу група спостерігає ансамбль як єдність декількох будівель. І екскурсивод формулює висновки, характеризуючи ансамбль у цілому.</p>	
<p>Прийом зорової аналогії або асоціації побудований на порівнянні: а) даного об'єкта з фотографією або малюнком іншого аналогічного об'єкта; б) спостережуваного об'єкта з тими об'єктами, які екскурсанти спостерігали раніше. Механізм дії цього прийому полягає в тому, що екскурсивод «ставить» перед екскурсантами два об'єкти, причому тільки один з них фізично перебуває перед їхніми очима.</p> <p>Прийом зорової аналогії більш складний, ніж прийом зорового порівняння. При зоровому порівнянні зіставляються дві схожих між собою будівлі, споруди, монумента, рослини, пам'ятні місця, портрети, що перебувають у цей момент перед екскурсантами. Завдання екскурсивода, який використовує цей прийом при показі об'єкта, - залучити екскурсантів до активного пошуку аналогії, викликати в пам'яті уявлення про зовнішній вигляд аналогічного об'єкта, який вони бачили на колишніх екскурсіях. При цьому в кожного екскурсанта може бути своя аналогія. Прийом зорової аналогії іноді називають прийомом асоціації. Особливо часто цей прийом показу будується на асоціації за подібністю.</p>	
<p>Прийом переключення уваги. Після спостереження об'єкта екскурсанти за пропозицією екскурсивода переносять свій погляд на інший об'єкт (наприклад, перенос погляду з будинку, побудованого на початку минулого століття, на сучасну багатоповерхову будівлю або перехід від спостереження панорами міста до спостереження об'єктів природи). Наявність контрасту збагачує новими враженнями. Порівняння об'єктів дозволяє краще зрозуміти спочатку спостережуваний об'єкт.</p>	
<p>Методичний прийом руху. Треба розрізняти два поняття: «рух» як ознака екскурсії й «рух» як методичний прийом. Рух як методичний прийом представляється у трьох</p>	

<p>варіантах:</p> <p>1.Перший - рух екскурсантів поблизу об'єкта з метою кращого його спостереження (наприклад, огляд кріпосних стін, рух екскурсантів уздовж конвеєра на заводі та ін.).</p> <p>2.Другий варіант руху як методичного прийому — обхід навколо будівлі, споруду, пам'ятника.</p> <p>3.Третій варіант - рух до пам'ятника. Методично він побудований таким чином, що в ході пересування автобусної або пішохідної групи об'єкт починає поступово вимальовуватися, виникаючи й збільшуючись у розмірах на очах екскурсантів.</p>	
<p>Показ меморіальної дошки. При наявності на екскурсійному об'єкті меморіальної дошки екскурсоводу варто починати з аналізу об'єкта й розповіді про події, з ним пов'язані. Тільки після цього увага екскурсантів звертається на меморіальну дошку, яка на даному об'єкті встановлена. Якщо меморіальна дошка добре видна екскурсантам і вони вже прочитали напис на ній, екскурсоводі не слід зачитувати її вголос.</p> <p>Висвітлення підтеми може бути почате з меморіальної дошки в тому випадку, якщо вона встановлена на об'єкті, спорудженому на місці, де відбулася історична подія, тобто об'єкт, про який йде мова, не зберігся.</p>	

Методичні прийоми розповіді

Прийоми розповіді	Приклад застосування
<p>Прийом екскурсійної довідки використовується в сполученні із прийомами зорової реконструкції, локалізації, абстрагування. Екскурсовод повідомляє короткі дані про спостережуваний об'єкт: дату будівлі (реставрації), авторів, розміри, призначення та ін. За своїм змістом й побудовою даний прийом нагадує шляхову екскурсійну інформацію.</p>	
<p>Прийом опису ставить своїм завданням надати допомогу в правильному відображенні об'єкта у свідомості екскурсантів (форма, обсяг, з якого матеріалу виготовлений, розташування щодо навколишніх об'єктів). Для опису об'єкта характерні точність, конкретність. Цей прийом можна використовувати не тільки для розповіді про об'єкти, але й про певні історичні події. На відміну від опису об'єктів опис історичних подій має образний</p>	

<p>характер розповідь повинна викликати в екскурсантів зорові образи, дозволяє їм подумки представити, як відбувалася подія.</p> <p>Таким чином, прийом опису подій має взаємозалежний характер, замикаючись із методичним прийомом зорової реконструкції.</p> <p>В автобусній екскурсії прийом опису використовується при всіх видах показу як з виходом екскурсантів з автобуса, так і без, виходу (спостереження об'єктів з вікна й під час руху автобуса на маршруті).</p>	
<p>Прийом характеристики побудований на визначенні характерних властивостей і якостей предмета, явища, людини. В екскурсії дається мовна характеристика об'єктів і «діючих» в екскурсії осіб.</p> <p>На відміну від прийому опису прийом характеристики являє собою перерахування властивостей і особливостей, сукупність яких дає найбільш повне уявлення про даний об'єкт, дозволяє краще зрозуміти його сутність. Прийом опису стосується лише зовнішніх сторін об'єкта, не даючи характеристик його внутрішніх, не видимих для ока властивостей і якостей. При використанні прийому характеристики дається оцінка якісних сторін об'єкта, таких як пізнавальна цінність, художні цінності, оригінальність авторського рішення, виразність, збереженість та ін.</p>	
<p>Прийом пояснення - форма викладу матеріалу, коли в розповіді, крім довідки про історичну подію, розкриваються сутність і причини, що її викликали. Найбільш часто цей прийом використовується у виробничих і природознавчих екскурсіях, де в розповіді пояснюються внутрішні зв'язки процесів і явищ, екскурсіях з показом творів образотворчого мистецтва. Екскурсовод пояснює зміст зображеного художником у картині, зміст пам'ятника монументальної скульптури. В архітектурній екскурсії за допомогою цього прийому виявляються особливості конструкції будівлі, характерні риси цілого ансамблю. Особливість прийому пояснення полягає в тому, що розповідь про об'єкт має доказовий характер.</p>	
<p>Прийом коментування використовується екскурсоводом при викладі матеріалу, що роз'яснює зміст події або задум автора пам'ятника історії й культури, що в цей момент спостерігається екскурсантами. Широко використовується при показі експозицій музеїв і виставок як пояснення до</p>	

експонатів.	
Прийом репортажу - це коротке повідомлення екскурсовода про подію, явище, процес, очевидцями яких є екскурсанти. Складність використання такого прийому полягає в тому, що розповідь у значній своїй частині не готується заздалегідь, вона не входить цілком в індивідуальний текст екскурсовода, а має характер імпровізації.	
Прийом цитування. Цитата в екскурсії спрямована на те, щоб викликати у свідомості екскурсантів зоровий образ. У тексті екскурсії у вигляді цитат використовуються уривки з художніх творів (проза, вірші).	
<p>Прийом питань-відповідей. Суть цього прийому полягає в тому, що в ході розповіді екскурсовод задає різні запитання екскурсантам з метою їхньої активізації. Більша частина запитань не розрахована на те, щоб одержати на них які-небудь відповіді від учасників екскурсії.</p> <p>Всі питання на екскурсії можна розділити на кілька видів:</p> <p>а) питання, на які екскурсовод відразу ж або після закінчення деякого часу сам дає відповідь, продовжуючи свою розповідь за темою;</p> <p>б) питання історичного характеру, що являють собою твердження чого-небудь у формі питання. Такі запитання використовуються як прийоми ораторського мистецтва;</p> <p>в) питання екскурсовода, на які відповідають екскурсанти, вони загострюють увагу екскурсантів до змісту екскурсії, вносять деяку розрядку й допомагають краще усвідомити підтему.</p>	
Прийом посилення на очевидців. Використання цього прийому в розповіді дає можливість для образного відтворення подій. Причому посилення можливі не тільки на особистості але й на неживі об'єкти, наприклад, ...що бачили ці стіни..., це дерево пам'ятає коли...	
Прийом завдань, знаходить вираження в звертанні до екскурсантів: «Подумайте, чому цей пам'ятник так названий? Згадайте, на що схожа ця вежа? Які прикмети на місцевості говорять про минуле? Постарайтесь пояснити, чому тут зроблений такий напис, тощо. Коли екскурсовод дає подібні завдання, він не припускає, що учасники їх відразу виконають. Прийом націлює увагу екскурсантів на конкретну будівлю, певну частину будівлі, на ті деталі, розуміння яких важливо для засвоєння розглянутих питань. Завдання цього прийому - зацікавити екскурсантів, змусити їх задуматися, активізувати свою розумову	

діяльність, збудити уяву. Що ж стосується відповідей на ці питання, екскурсовод дає їх надалі самостійно, немовби підсумовуючи думки екскурсантів.	
Прийом новизни матеріалу полягає в тому, що в ході розповіді за темою повідомляються факти й приклади, невідомі екскурсантам. Цей прийом використовується екскурсоводом у той момент, коли необхідно привернути увагу групи до об'єкта, зробити сприйняття спостережуваного більше ефективним.	
Прийом словесного (літературного) монтажу. Використовуючи його, екскурсовод свою розповідь будує на наборі уривків з різних літературних творів, документальних матеріалів, опублікованих у періодичній пресі. Зміст цих уривків розкриває підтему екскурсії або одне з основних її питань. Цей прийом дає можливість відтворити картину подій.	
Прийом співучасті. Завдання цього прийому - допомогти екскурсантам стати учасниками тієї події, якій присвячена екскурсія. Робиться це за допомогою, наприклад, звертання до групи: «Уявіть собі, що ми з вами перебуваємо на цьому полі під час наступу ворожих військ». Потім за допомогою прийому зорової реконструкції відновлюється картина бою.	
Прийом дискусійної ситуації. Екскурсовод, використовуючи цей прийом, висуває у своїй розповіді таке припущення, що викликає дискусію. Цей прийом дає можливість у частині екскурсії замінити монологічну форму матеріалу відкритим діалогом. Свою точку зору по висунутому припущенню висловлюють два-три екскурсанти. Потім екскурсовод, підводячи підсумки, робить висновки.	
Прийом зіштовхування суперечливих версій використовується в розповіді екскурсовода, наприклад, при оцінці певної історичної події, твердження дати виникнення конкретного міста або походження назви міста (ріки, озера).	
Прийом персоніфікації використовується для уявного створення образу конкретної людини. Рекомендується робити це за допомогою яскравої розповіді про окремі епізоди з життя тих людей, з якими пов'язана тема екскурсії, або на основі опису якої-небудь історичної події, в якій ця особистість брала участь.	
Прийом проблемної ситуації полягає в тому, що в розповіді екскурсовода ставиться проблема, пов'язана з темою екскурсії. Постановка проблеми перед екскурсантами	

змушує їх задуматися й примушує знайти правильну відповідь на поставлені екскурсоводом запитання. У ряді випадків екскурсантам пропонується знайти альтернативу запропонованому рішенню питання.	
Прийом відступу полягає в тому, що в ході розповіді екскурсовод відходить від теми: читає вірш, наводить приклади зі свого життя, розповідає зміст кінофільму, художнього твору. Цей прийом прямо не пов'язаний зі змістом екскурсії, тому іноді його називають «прийомом освіжаючого відступу». Його завдання - зняти втому.	
Прийом індукції застосовується в розповіді, коли необхідно зробити перехід від часткових, одиничних випадків і фактів до загальної картини, загальним висновкам, і в показі, коли екскурсовод від характеристики одного пам'ятника переходить до характеристики цілого ансамблю або системи інженерних споруд.	
Прийом дедукції як спосіб міркування при переході від загального до часткового. У ряді випадків обидва ці прийоми використовуються при показі одного об'єкта. Кожний з них застосовується як взаємне доповнення.	
Клімактеричний прийом припускає такий виклад екскурсійного матеріалу, коли спочатку повідомляються менш цікаві й малозначні факти й аргументи, потім — більше значні й, нарешті, самі цікаві. Така послідовність сприяє наростанню інтересу екскурсантів до розповіді.	
Антиклімактеричний прийом полягає в тому, що виклад матеріалу в розповіді починається з найцікавіших фактів і прикладів, у показі - з більш значних за своїм змістом об'єктів. Інтерес до теми, пробуджений в екскурсантів на початку заходу, дозволяє надалі успішно ознайомити їх з менш цікавим матеріалом.	

Особливі методичні прийоми

зустріч екскурсантів з одним з учасників історичних подій - прийом, що робить екскурсію більш документальною, доказовою. При цьому повинна забезпечуватися документальність виступів учасників подій. Фактичний матеріал, який вони використовують, ретельно перевіряється;	
прийом дослідження. Наприклад: глибина колодязя визначається за допомогою палаючого аркуша паперу, який, падаючи, висвітлює спочатку стінки, потім далеке дно;	

глибина ущелини вимірюється кинутим камінчиком. Прийом дослідження сприяє активізації сприйняття змісту екскурсії її учасниками, частіше він використовується на екскурсіях з дітьми й підлітками;	
прийом демонстрації наочних матеріалів включених в «портфель екскурсовода». Найбільше поширення одержав ілюстративний прийом – розповідь екскурсовода супроводжується показом посібника. Прийом коментарю - показ експоната передує розповіді. Розповідь є лише поясненням до експоната з «портфеля» (при показі будівлі демонструється фотографія його внутрішнього оздоблення з наступними коментарями екскурсовода та ін.) Прийом контрасту, коли фотографія (або малюнок) показується для того, щоб переконати екскурсантів у тому, як змінилося історичне місце (площа, вулиця, будівля), яке в цей момент оглядають екскурсанти;	
використання технічних засобів - планшета з аудіо, відео та ін. З їхньою допомогою глибше розкривається тема, підсилюється зоровий та слухове сприйняття екскурсій. Можуть бути прослухані виступи учасників подій в аудіозаписі. При проходженні групи по місцях, де жили й творили видатні письменники, поети, композитори, в екскурсію включають виконання їхніх творів. Такі музичні й літературні записи не повинні бути тривалими. Вони є частиною екскурсії, притаманні їй темі й не являють собою самостійного заходу.	

Завдання для самостійної роботи:

1. Для кожного з екскурсійних об'єктів підібрати 2-3 прийоми розповіді і використовуючи наявний фактичний матеріал (зібраний та підготовлений на попередніх заняттях) написати індивідуальний текст та на наступному занятті продемонструвати його.

2.Засвоїти теоретичний матеріал за даною темою

Література: [11, 14, 15, 16, 27].

Практичне заняття №5 **Професійна майстерність екскурсовода**

Мета: оволодіння основами професійної майстерності екскурсовода

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: вимоги до екскурсовода, складові професійної майстерності екскурсовода, мова та жести екскурсовода, шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 14 годин

Завдання для роботи в аудиторії

1. Провести обговорення за наступними питаннями:
 - ❖ Особистість екскурсовода.
 - ❖ Майстерність екскурсовода.
 - ❖ Вміння і навички екскурсовода.
 - ❖ Мова та жести екскурсовода.
 - ❖ Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.
 - ❖ Підготовка екскурсовода до проведення екскурсії.
2. Навести якості "ідеального гіда" (на власний розсуд).
3. Скласти перелік вимог сучасного туриста до екскурсійного обслуговування.
4. Навести приклади (з власного досвіду або досвіду ваших знайомих) щодо невдалої роботи гіда
5. Навести гарні приклади екскурсії та роботи гіда.
6. Назвати місця у м. Рівне, де знаходяться гарні точки для огляду та фотографування;
7. Назвати місця у м. Рівне, де б можна порадити вашим екскурсантам придбати напої та їжу;
8. Назвати крамнички у м. Рівне, які можуть зацікавити екскурсантів.
9. Студенти презентують власну змодельовану екскурсію, використовуючи методичні прийоми показу і розповіді.

Завдання для самостійної роботи:

1. Засвоїти теоретичний матеріал за даною темою
2. Продумати власну авторську екскурсію та презентувати її.
3. Для підготовки до наступного заняття:
 - провести огляд інтернет-ресурсів про музеї України та світу в цілому;
 - скласти перелік музеїв та тематики їх екскурсійних програм, які діють на території регіону.

Література: [1, 3, 10, 13, 16].

Практичне заняття №6

Особливості проведення екскурсій в музеях

Мета: виявлення потенційних можливостей музейних установ регіону щодо створення комплексних екскурсійних програм.

Основні питання, що розглядаються під час практичного заняття: музей, типи та профілі музеїв, становлення та розвиток музейної справи, екскурсійно-виставкова діяльність музеїв, музейна екскурсія.

Робота в аудиторії: 2 години

Самостійна робота: 10 годин

Завдання для обговорення в аудиторії

1. На підставі лекційного матеріалу розкрити зміст питання:

- типи та профілі музеїв;
- музейна екскурсія, як складова частина програми екскурсійного обслуговування;
- основні методичні прийоми проведення музейних екскурсій.

2. Заслухати доповіді студентів про проведення огляд інтернет-ресурсів про екскурсійні програми музеїв Рівненщини, України та світу в цілому.

3. Провести огляд інтернет-ресурсів про екскурсії онлайн музеями світу, України або Рівненщини зокрема. За результатами цього огляду підготувати інформацію:

- ✓ Який музей найбільше сподобався (назва, країна, місто, тип музею). Було б добре додати фото музею та його колекцій (по можливості).
- ✓ Обрати 2-3 експонати музею, які найбільше сподобались (можна різні експонати з різних музеїв). Спробуйте підготувати по цим експонатам інформацію, дізнатися про них якомога більше, ось ключові слова на допомогу:

ЩО / ДЛЯ ЧОГО це / використовується / з чого зроблено

ЗВІДКИ це пішло / Де було зроблено

КОЛИ це було зроблено / відкрито / використано

ХТО це зробив / використовував / володів цим

ЧОМУ це важливо / цікаво для музею або колекції

ЯК це було зроблено / використано

4. За даними Головного управління статистики у Рівненській області провести аналіз екскурсійної діяльності у регіоні.

5. Відвідати музейну екскурсію та проаналізувати її основні відмінності від звичайної екскурсії у вигляді таблиці:

Ознаки	Музейна екскурсія	Звичайна екскурсія
Тематика		
Екскурсійні об'єкти		
Маршрут		
Текст		
Методичні прийоми показу		
Методичні прийоми розповіді		
Техніка ведення екскурсії		
Тривалість		

Завдання для самостійної роботи:

1. Відвідати музейну екскурсію.
2. Скласти перелік музеїв та тематики їх екскурсійних програм, які діють на території регіону.

Література: [1, 10, 13, 24, 27].

Практичне заняття №7

Презентація та захист власної розробленої екскурсії

Студенти проводять власно розроблену оглядову екскурсію містом.

Практичне заняття №8

Сучасний стан та тенденції регіонального розвитку ринку екскурсійних послуг

Мета: виявлення сучасних тенденцій на ринку екскурсійних послуг

Робота в аудиторії: 2 години

Завдання для обговорення в аудиторії

1. Що ви знаєте про Сучасні тенденції екскурсійної діяльності?

2. Ознайомтесь з деякими розповідями гідів за посиланнями:

- Закохувати в Київ: три правила гіда в капелюшку.

URL: <https://tyzhden.ua/PrivateUrbanStudies/188350?fbclid=IwAR1ob1Fu2hL5-8GuilJKsH5yAoN5T8Gf6AXIwli0qaf8t5etnIHJEDpSng>

- Хороший гід - людина, яка передає закоханість у власне місто. URL: <https://wz.lviv.ua/article/130435-khoroshyi-hid-liudyna-iaka-peredaie-zakokhanist-u-vlasne-misto>

- Яніна Гаврилова: "Творчий туризм став новим трендом

URL: <https://zruchno.travel/News/New/1453?lang=ua>

3. Напишіть коротке есе на одну з тем:

- Як провести незабутню екскурсію
- Цифрові технології і екскурсії
- Живе спілкування чи аудіогід: що обрати?
- Значення образу гіда для сприйняття екскурсії.
- У чому популярність театралізованих екскурсій?
- Історичні реконструкції на екскурсіях.
- Як допомогти пізнати і полюбити своє місто.
- Ти розглядаєш місто, а місто розглядає тебе.
- Цікаві казуси на екскурсії у незнайомому місті.
- Епідемія, карантин і віртуальні тури.
- Квест-екскурсії: дивовижні пригоди.
- Нічні екскурсії: секрет популярності.

Приклад

Неможливо навчити любити, цінувати та вивчати природу, історію та культуру за книжками і фотографіями. Люди повинні мати можливість все побачити та відчувати. Для цього й організовують екскурсії. Проте, один і той самий екскурсійний маршрут може бути світом чудес і світом суворой історичної реальності. Тому потрібні цікаві екскурсії, які дарують незабутні емоції.

Нині відмічається підвищення культурного й освітнього рівня суспільства в цілому. Як наслідок, збільшується кількість туристів, які цікавляться насиченими екскурсійними програмами, основною метою яких є не звичайний відпочинок, а відпочинок зі змістом: знайомство з історико-культурними або природними пам'ятками (Замки Львова, Одеса, Прага, Рим, Барселона, Париж). Туризм трансформує свідомість людини: кидає виклик, надихає мандрівника, створюючи емоції та змінюючи життя на краще. Хтось може сильно перейнятися кулінарною екскурсією: Шоколадний Львів, сирний тур у Швейцарію,

тощо. Тому для екскурсовода важливим є цікаво розказати й про певний окремий аспект якоїсь теми.

Туристам завжди цікаво щось нове, тому гіді постійно вигадують нові місця для проведення екскурсій та нові сюжети: техногенні екскурсії, екскурсії дахами будинків, квести, театралізовані та інтерактивні екскурсії. У якості гарного прикладу сучасної екскурсії, яка поєднує піклування про здоров'я і бажання пізнати щось нове, можна навести напівспортивну ранкову екскурсію-пробіжку, під час якої можна побігати вуличками і парками Львова разом із спортивним гідом-бігуном, зробити легку ранкову зарядку та послухати чимало цікавих історій про Львів та його мешканців.

Розвиток цифрових технологій та підвищення культурного рівня суспільства в цілому призвели до зміни мотивацій туристів. Люди вже не поїдуть за інформацією, яку можна прочитати, вони прагнуть отримати емоції та враження.

Рекомендована література

1. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. пос. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Бокотей А. А. Інноваційні впровадження в природничих музеях Швейцарії та Австрії. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. 2014. Вип. 30. С. 41-50.
3. Вітрик І. С., Коцар Л. О. Театралізована екскурсія: два підходи. *Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею*. 2016. №5. С.29-32.
4. Волкова Л. А., Яковишина М. С. Заповідне урочище «Бармаківське» як об'єкт навчальної польової практики. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. : Сільськогосподарські науки. 2013. Вип. 2. С. 70-78. URL:
5. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навчальний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС., 2016. 248 с.
6. Герасименко В. Г. Організація надання туристичних послуг : навч. пос. Одеса : Атлант, 2014. 244 с.
7. Голубнича С. М. Основи екскурсійної справи : навчальний посібник. Донецьк, 2003. 156 с.
8. ГОСТ 28681.1-95 Туристско-экскурсионное обслуживание.

Проектирование туристских услуг.

9. ГОСТ 28681.2-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристические услуги. Общие требования».

10. ГОСТ 28681.3-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов».

11. Гохстрат Е., Гейн А. В. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч : наук.- попул. вид. Пер. з голландської Наталії Карпенко. Київ, 2015. 96 с.

12. Зінченко В. А. Екскурсологія як туризмологічна наука. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2010. Випуск 8. С.211-223.

13. ДСТУ EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT) Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів

14. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : учебник. Москва : Советский спорт, 2004. 216 с..

15. Коротун С. І., Яковишина М. С. Театралізовані екскурсії як засіб реалізації туристичного потенціалу Рівненської області. *Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конфер. з нагоди 10-ої річниці створ. каф. туризму та готельн. госп-ва у Східноєвроп. націон. ун-ті ім. Лесі Українки, м. Луцьк, 27 вер. 2018 р. Луцьк, 2018. С. 62-65. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/11512/1/Teatralizovani%20ekskursii%20%D0%B7%D0%B0%D1%85.pdf>

16. Коротун С. І., Яковишина М. С. Формування навчально-пізнавальної мотивації засобами сучасної екскурсійної діяльності. *Університет і школа: перспективи співпраці* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 19-21 квіт. 2018 р. Рівне : НУВГП, 2018. С. 38–40. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/9923/1/2018.pdf.zax.pdf>

17. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навч. пос. Київ : Альтпрес, 2003. 104 с.

18. Мальська М. П., Худо В. В., Занько Ю. С. Організація туристичного обслуговування: підручник Київ : Знання, 2011. 275 с.

19. Мальшев А. А. Элементы логики в экскурсиях. Методические рекомендации Москва : ЦРИБ «Турист», 1982. 31с.

20. Писаревський І. М., Погасій С. О., Покоłodна М. М. Організація туризму : підручник. Харків : ХНАМГ, 2008. 541 с.

21. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.

22. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

23. Beck, L. And T.T. Cable. 2002. Interpretation for the 21st century: fifteen guiding principles for interpreting nature and culture, 2nd edition. Sagamore publishing, champaign, Illinois, USA.

24. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорови Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні : навч. посібник. Київ : «Кондор», 2004. 166 с.

25. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство. Навчальний посібник. Київ : «Кондор», 2004. 204 с.

26. Яковишина М. С. Місце екскурсійної діяльності у соціально-економічному розвитку територіальної громади. *Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 13-14 груд. 2018 р.). Рівне, 2018. С. 221-223. URL: <http://vadnd.org.ua/app/uploads/2018/12/Збірник-матеріалів-конференції-ОТГ-2018-13-14-грудня-2018-р..pdf>

27. Яковишина М. С., Пухович М. Ю. Екскурсійна діяльність як засіб реалізації туристичного потенціалу історико-культурної спадщини регіону. *Туризм: наука, освіта, практика* : зб. тез доп. міжн. наук.-практ. конф., 15-17 бер. 2018 р. Рівне, 2018. С. 179-183. URL: http://ep3.nuwm.edu.ua/11640/1/Ekskursijna%20diyalnist.pdf_zax.pdf

Інформаційні ресурси

1. Закон України про туризм : веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

2. Інтерпретація культурної спадщини: Американський досвід для української практики URL: <http://www.prostir.museum.ua/post/28593>

3. Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1344-04>

4. Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF>

5. Туризм. Міністерство культури, молоді та спорту України : веб-сайт. URL: <https://mkms.gov.ua/content/turizm.html>.

6. Что такое интерпретация природного и культурного наследия? URL: <http://greatbaikaltrail.org/sites/default/files/interpretaciya.pdf>

7. Overtourism. Responsible travel. URL:

<https://www.responsibletravel.com/copy/what-is-overtourism>

8. The Transformational Travel Council. URL: <https://www.transformational.travel/>

9. Tourism for Sustainable Development Goals. URL: <http://tourism4sdgs.org/>

10. Tourism Statistics. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current>

11. UNWTO Tourism Highlights. URL: <https://www.e-unwto.org/>

12. Інформаційні ресурси у цифровому репозиторії наукової бібліотеки НУВГП. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/>

13. Закохувати в Київ: три правила гіда в капелюшку. URL: <https://tyzhden.ua/PrivateUrbanStudies/188350?fbclid=IwAR1ob1Fu2hL5-8GuilJKsH5yAoN5T8Gf6AXIwli0qaf8t5etnIHJEDpSng>

14. Хороший гід - людина, яка передає закоханість у власне місто. URL: <https://wz.lviv.ua/article/130435-khoroshyi-hid-liudyna-iaka-peredaie-zakokhanist-u-vlasne-misto>

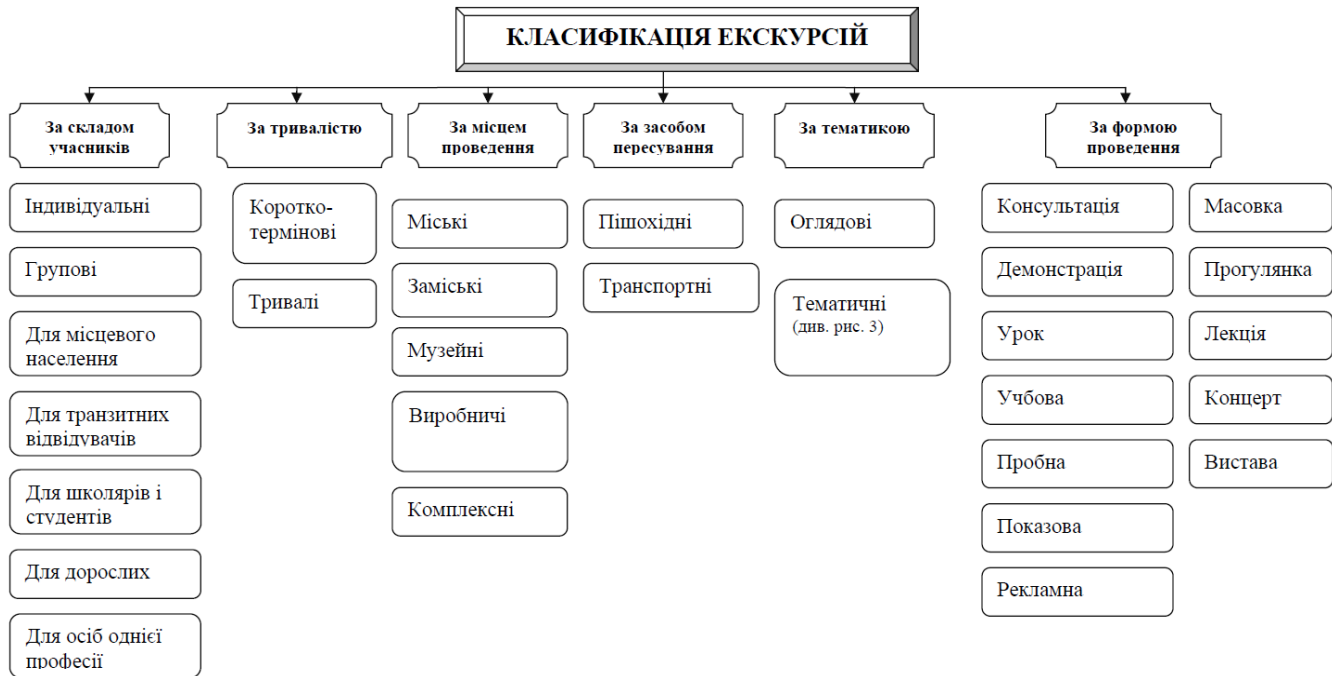
15. Яніна Гаврилова: "Творчий туризм став новим трендом URL: <https://zruchno.travel/News/New/1453?lang=ua>

Додаток А

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Сучасний стан розвитку теорії екскурсознавства	4	4
2.	Організація екскурсійної діяльності на ринку рекреаційно-туристичних послуг	2	6
3.	Форми та напрями екскурсійного обслуговування туристів	4	4
4.	Формування потреб населення та туристів в екскурсійних послугах	4	6
5.	Основні ринки екскурсійних послуг в Україні	4	6
6.	Еволюція поняття екскурсія»	2	4
7.	Оглядові та тематичні екскурсії у місті Рівне	4	6
8.	Інформаційні технології проектування екскурсійних послуг	4	6
9.	Розробка та презентація проекту екскурсії за історичною тематикою	4	6
10.	Розробка та презентація проекту оглядової екскурсії по місту Рівне	4	6
11	Особливості застосування екскурсійних прийомів на транспортних екскурсіях	4	6
12	Розробка форм та методів проведення пішохідної екскурсії для школярів	4	6
13	Найвідоміші музеї світу	4	6
14	Найвідоміші музеї України	2	4
15	Створення та впровадження анімаційної програми у діяльність історико-краєзнавчого музею	2	4
16	Створення та впровадження анімаційної програми у діяльність літературного музею	4	4
17	Інтерпретація природної та культурної спадщини в екскурсійній діяльності	4	4
18	Нічні екскурсії містом Рівне	4	4
19	Науково-популярні екскурсії як інноваційний інструмент формування туристичної привабливості регіону	4	4
20	Перспективні екскурсії та науково-популярні проекти Дермансько-Острозького національного природного парку	4	4
21	Театралізовані екскурсії	4	4
24	Формування пізнавальної мотивації засобами екскурсійної діяльності	4	4
	Разом	78	108

Класифікація екскурсій

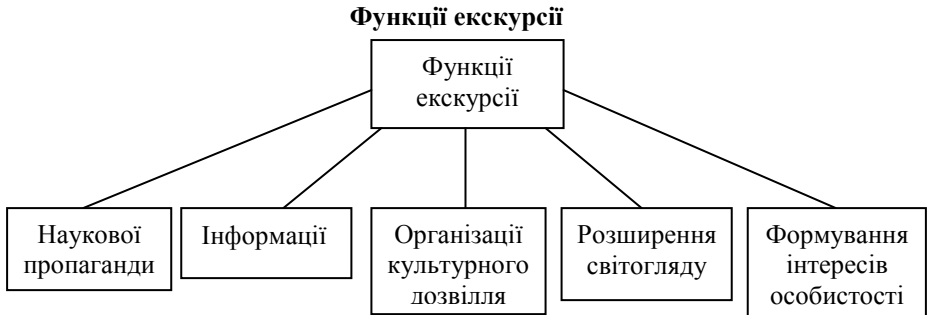


Класифікація екскурсій за тематикою



Галузеві стандарти

Вимоги до професійної підготовки кадрів		
ДСТУ EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT)	Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів	Стандарт встановлює вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів
Вимоги щодо туристсько-екскурсійного обслуговування		
ДСТУ EN 15700:2014	Безпечність стрічкових конвеєрів для зимових видів спорту чи туризму	Даний стандарт встановлює вимоги до стрічкових конвеєрів для зимових видів спорту чи туризму з метою забезпечення безпеки туристів.
ГОСТ 28681.3-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов	Ці стандарти встановлюють вимоги до туристських і екскурсійних послуг, які забезпечують безпеку життя і здоров'я туристів і екскурсантів, методи їх контролю і призначений для обов'язкової сертифікації туристських послуг
ГОСТ 28681.2-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристские услуги. Общие требования	
ГОСТ 28681.1-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг	Цей стандарт встановлює порядок розробки документації при проектуванні туристських послуг і призначений для підприємств, організацій різних організаційно-правових форм і фізичних осіб-підприємців, які надають туристичні послуги
ГОСТ 28681.0-90	Стандартизация в сфере туристско-экскурсионного обслуживания	Стандарт встановлює цілі, задачі, об'єкти стандартизації та структуру комплексу стандартів а також інших документів зі стандартизації у сфері туристсько-екскурсійного обслуговування. Стандарт розповсюджується на організації та підприємства з питань стандартизації в сфері туристсько-екскурсійного обслуговування, незалежно від їх підпорядкування.



**Витяг
з Закону України про туризм**

Стаття 21. Договір на екскурсійне обслуговування

За договором на екскурсійне обслуговування одна сторона (суб'єкт, що здійснює туристичну діяльність) за встановлену договором плату зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (екскурсанта) обслуговування, істотною частиною якого є послуги екскурсовода (гіда-перекладача) загальною тривалістю не більше 24 годин, які не включають у себе послуги з розміщенням. Договір на екскурсійне обслуговування укладається за правилами, визначеними цивільним законодавством, у тому числі шляхом видачі ваучера.

Загальні положення про договір на надання послуг застосовуються до договору на екскурсійне обслуговування, якщо інше не передбачено законом та не суперечить суті зобов'язання. Особа, яка надає екскурсійні послуги, зобов'язана до укладення договору на екскурсійне обслуговування надати екскурсанту необхідну і достовірну інформацію щодо екскурсійного обслуговування, його видів і особливостей, кваліфікації екскурсовода, про порядок і строки оплати екскурсійних послуг, а також надати екскурсанту на його прохання іншу інформацію з питань екскурсійного обслуговування.

Відповідальність сторін за невиконання, неналежне виконання зобов'язань відповідно до договору на екскурсійне обслуговування, порядок припинення договору на екскурсійне обслуговування визначаються відповідно до цивільного законодавства та законодавства з питань захисту прав споживачів.

**Витяг
з нормативного документу
ГОСТ 28681.2 ТУРИСТСКО-ЕКСКУРСИОННОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ.
ТУРИСТСКИЕ УСЛУГИ.**

Общие требования

3.1. Туристская услуга - результат деятельности туристского предприятия по удовлетворению соответствующих потребностей туристов.

3.2. Экскурсия - туристская услуга, обеспечивающая удовлетворение духовных, эстетических, информационных потребностей туристов.

3.3. Поход - туристская услуга, обеспечивающая удовлетворение оздоровительных и познавательных потребностей туристов при активных способах передвижения по маршруту.

3.4. Путешествие - комплексная туристская услуга, обеспечивающая удовлетворение оздоровительных, познавательных потребностей туристов при определенных условиях их жизнеобеспечения.

Проектирование туристских услуг

Результатом проектирования услуги «Экскурсия» являются следующие технологические документы:

- технологическая карта экскурсии;
- контрольный текст экскурсии;
- материалы «Портфеля экскурсовода»;
- схема трассы маршрута транспортной экскурсии.

Приклад мови гідів про правила безпеки

Добрий день! Ласкаво просимо до туристичної подорожі Чарівним Світом! Мене звуть Костянтин Острозький і сьогодні я буду вашим гідом.

Якщо у вас виникли проблеми чи питання, прошу, не соромтеся мене запитати, і я зроблю все можливе, щоб вам допомогти. Будь ласка, майте на увазі, що ваша безпека є для нас найбільшим пріоритетом. Отже, я прошу вас пристебнути ремені безпеки і не відстібати їх протягом нашої подорожі. Впродовж усієї екскурсії в замку, будь ласка, залишайтеся зі своєю групою. В середині замку категорично заборонено фотографувати. Однак, можете фотографувати в замковому парку.

Зверніть увагу, що не можна годувати крокодилів у замкових ровах. Це може завдати шкоди їхньому здоров'ю, знайте це.

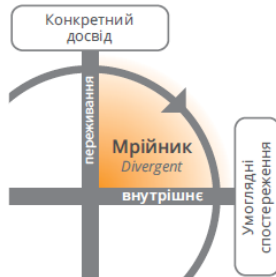
Ми зустрінемося тут о 15:50, пам'ятайте про це.

Автобус відправиться о 16 годині, тому, будь ласка, стежте за часом. У кого є питання? Добре, тоді щиро дякую за увагу. Рушаймо!

Схема типів відвідувачів музеїв згідно теорії Девіда Колба



Характеристика основних рис типів відвідувачів згідно теорії Девіда Колбі

**Мрійник (Divergent)**

Домінантні способи навчання – конкретний досвід і умоглядне спостереження. Найбільша сила полягає у здатності уявляти та усвідомленні різноманітних істин і значень. Мрійник розглядає ситуацію під різними кутами зору, шукає причини і способи приписувати явищам особистісне значення. Його ставленню більше притаманне спостереження, ніж дія. Мрійники показують гарні результати, коли треба генерувати нові ідеї, наприклад під час мозкового штурму. Риси цього стилю – зацікавленість особистісними і міжлюдськими аспектами та чутливість до них. Мрійник орієнтується у світі за допомогою уяви й відчуттів.

**Мислитель (Assimilator)**

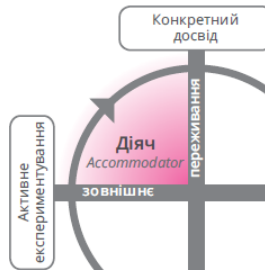
Домінантні способи навчання – умоглядне спостереження й абстрактна концептуалізація. Сила Мислителя полягає в тому, що він здатний розробляти теоретичні моделі, які впорядковують та інтегрують точні явища. Він орієнтується на інформацію, на факти й поняття, потрібні для концептуального розуміння якоїсь теми. Ідеї перевіряються не через практичне застосування, – важлива логічна сув'язь, яка стоїть за ними.

Прагматик (Convergent)



Домінантні способи навчання – абстрактна концептуалізація й активне експериментування. Сила Прагматика криється у його мисленні, орієнтованому на вирішення проблем, в ухваленні рішень та застосуванні абстрактних ідей на практиці. Прагматики показують гарні результати в тестах на рівень інтелекту. Це продовження їхньої позиції, згідно з якою існує тільки одна правильна відповідь на питання, тільки одне правильне рішення проблеми. Це контрастує з Мрійником, який припускає існування багатьох різних перспектив. Знання Прагматик структурує так, щоб його можна було застосувати у вирішенні специфічних проблем. Прагматики віддають перевагу технічним проблемам, а не соціальним і міжособистісним справам.

Діяч (Accommodator)



Домінантний спосіб навчання – активне експериментування і конкретний досвід. Таланти Діяча криються в діяннях, реалізації планів і завдань, у зануренні в новий досвід. Пошук шансів, здатність йти на ризик і активні дії – неодмінні риси цього стилю навчання, так само як здатність адаптуватися до мінливих обставин. Якщо ситуація не вписується у теорію, теорію відкладають. Це контрастує з Мислителем, який радше ще раз проаналізує дані. Підхід до проблем і ситуацій інтуїтивний і активний. Діячі схильні

Варіанти текстів з виставок, які ілюструють теорію
Девіда Колбі

Виставка «Маршрут Голландія-Америка» (Музей мореплавства)

Текст для Мрійника

Цитата про переселенців: «То були люди, яких раптом повезли морем за тисячі миль від домівки – у невідоме майбутнє».

Текст для Мислителя

Часова шкала:

1873 – Заснування Нідерландсько-Американського пароплавства.

1891 – Кораблі Нідерландсько-Американського пароплавства причалили до пристані Вільгельміни.

Виставка «Як ми живемо» (Занський музей)

Текст для Діяча

Текст біля шухляди з ляльковими копіями фігур, що грають певну роль у картині «Жорстокість бика», яка висить поруч: «Відкрийте історію! Картина «Жорстокість бика» – це історія в картинках. У книжці ви знайдете різні частини цієї історії. Обіграйте історію «Жорстокість бика», можливо, вона закінчиться геть по-іншому!»

Текст для Прагматика

Текст біля шухляди зі схемою її дощечками, за допомогою яких відвідувач може сам здогадатися, як зібрати шафу без клею і шурупів: «Як було зроблено цю шафу? Ми мало знаємо про такі меблі. Їх робили столяри чи теслі. Столяри виготовляли меблі з дуба, тоді як теслі працювали з легшими сортами деревини, як-от сосна чи ялина. До того ж, столяри робили меблі за допомогою дерев'яних з'єднань, хоча так само легко використовували цвяхи. Хто і як зробив цю шафу?»

Джерело: Гохстрат Е. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч / Елс Гохстрат, Анемарі Велс Гейн ; пер. з голландської Наталії Карпенко. К. : Видавець Чередниченко А.М., 2015